

MIRZO ULUG'BEKNING DINIY VA FALSAFIY QARASHI

Ilmiy rahbar: X. U. Samatov

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

Samarqand filiali AKT 23.02-gurux talabasi

Abduxoliqov Abdualim Xoshim o'g'li.

e-mail: abduxoliqovabdualim@gmail.com

Annontatsiya:

Mirzo Ulug'bekning asarlaridagi din, imoniyat, ibodat, Xudo bilan bog'liqlik va diniy me'yorlar haqida tafsilotlar beriladi. Uning falsafiy qarashi esa ma'rifat, ilm-fan, tabiiyot, odamlar bilan aloqalar va dunyo nazariyasi to'g'risida o'zgacha fikrlarini o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: Mirzo Ulug'bek, Diniy fikrlari, Falsafiy qarashi, Din, Imoniyat, Ibodat, Xudo, Diniy me'yorlar, Falsafiy tafakkur, Ma'rifat, Ilm-fan, Tabiiyot, Odamlar bilan aloqalar, Dunyo nazariyasi.

Mirzo Ulug'bekning asarlarining o'rni haqida umumiy qarshni izohlamochiman. Mirzo Ulug'bek, 15-asr O'zbekistonida amaldagi eng nufuzli ilm-fan mutasavvifi va davlat arbobi bo'lgan shaxs hisoblanadi. Uming ilmiy faoliyati va yaratgan asarlar, islom ilmi, matematika, astronomiya, falsafa, adabiyot va boshqa sohalardagi yuqori darajadagi bilim sarmoyalari ifodalaydi. Mirzo Ulug'bekning eng mashhur asarlari "Zij-I Guragoni" (Ko'k Guron Zij), "Zij-I Sultani" (Sulton Zij) va "Ulug'bek Risolasi" deb nomlanadi. "Zij-I Guragoni" astronomiya sohasiga oid bo'lib, yulduzlar, planetlari va butunlay kosmik tizimni o'rganishga oid ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. "Zij-I Sultani" esa Zij-i Guragoni'dan yuqori darajada matematik va astronomiya bo'yicha o'qitish uchun yozilgan bo'lib, ularda trigonometriya, yulduzlararo masalalar, geodeziya va boshqalar kabi mavzular keng qamrovli ko'rsatilgan.¹ "Ulug'bek Risolasi" esa falsafa, adabiyot va boshqa sohalarga oid bo'lib, adabiyot hodisalari, adabiyotshunoslik, dinshunoslik, falsafa va boshqalar to'g'risidagi fikrlarni o'z ichiga oladi.²

¹ Ahmedov Bo'riboy. O'zbekiston tarixi manbalari. T.: "O'qituvchi". 1991.

Ahmedov Bo'riboy. O'zbekiston tarixi manbalari. T.: "O'qituvchi". 1991.

Mirzo Ulug'bekning asarlarining o'rni juda muhimdir, chunki ular islom ilmi, ilmiy tadqiqotlar va ko'plab sohalardagi yuqori bilim sarmoyalarini ifodalaydi. Uning asarlari bugungi kunda ham ilmiy tadqiqotlar uchun manba sifatida qo'llanilmoqda va uning yaratgan davlat arbobi sifatida ulug'lanib borayotgan ilm-fan tariximizdagi ahamiyatni ko'rsatadi.

Mirzo Ulug'bekning diniy fikrlari va Xudoga bog'liqlik haqida tafsilotlar ma'lum emas, chunki uning asarlari odatda ilmiy, astronomic, matematik va boshqa sohalarga oid bo'lgan. Ulug'bek asosan ilm-fan, riyoziyat va adalet sohalarida faol bo'lgan shaxs hisoblanadi.

Ulug'bekning "Ulug'bek Risolasi" deb nomlangan asari, uning diniy me'yorlariga yaqinroq tashrif buyuradi. Bu asarida Ulug'bek, adabiyoti, falsafa va dinshunoslik sohalarni muqobil ravishda ko'rish imkonini beradi. Risolada Ulug'bek, ilm-fan va diniy me'yorlar orasidagi tashqi muammoning mavjudligini tasdiqlaydi va ularning to'g'rimi bo'lishi kerakligini bildiradi.

Ulug'bek Risolasida dinning amaliy va ma'naviy ahamiyatini ta'kidlaydi. Ulug'bek, Xudoning mavjudligi, unga imon, ibodat va qo'ng'iroq qilishning inson uchun muhumligni ifoda qiladi. Uning fikrlariga ko'ra, insonning hayoti diniy asoslar boyicha ta'lim olishi, ibodat va amalda yaxshi xulqni mustahkamlash uchun muhimdir.

Ulug'bek Risolasida Xudoning varligi va unga imonni ta'lim olishning ilmiy va aqli dalillarini ham ko'rsatadi. Uning fikrlariga ko'ra, Xudoning mavjudligi va unga imon qo'yimoq haqida yorliq bilimlarga ega bo'lishi kerak. Ulug'bek diniy fikrlarning asosiy manbasi "Qur'oni Karim" va hadislar bolib, ularni ilmiy o'rganish va tadqiq etishni rag'batlantiradi. Bundan tashqari, Ulug'bekning madrasa va observatoriya tuzishdagi faoliyati, ilm-fan va dinning bir-biriga bog'liqligini ko'rsatadi. Ulug'bekning ilm-fan va diniy me'yorlaridan uzoq bo'lmagan o'zbek ulamasining o'zaro munosabatlari, ulamolar bilan mashg'ulotlari va ulamolar tomonidan ulug'lanishi ham uning diniy fikrlarining kor'satgichidir.

Bundan tashqari, Ulug'bekning diniy fikrlari haqida tafsilotlar ma'lum bo'lgan asarlar yoki manbalardan tashqari, tarixiy ma'lumotlar hisoblanadi. Shuning uchun, Ulug'bekning diniy fikrlari va Xudoga bog'liqlik haqida tafsilotlar berish juda qiyin. Biroq, uning ilmiy faoliyati va ilmiy asarlari, uning diniy me'yorlarining asosini o'z ichiga olganligini ko'rsatadi. Mirzo Ulug'bekning falsafiy qarashlari va tafakkurlari haqida ma'lumotlar chegarasida ma'lumotlar juda cheklidir. Ulug'bekning asosiy faoliyati ilm-fan, astronomiya va matematika sohalarida bo'lib, uning asarlarida emas, falsafiy tafakkurlari to'g'risida ma'lumotlar kamroq.

Ulug‘bekning asarlaridan biri "Ulug‘bek Risolasi" deb nomlanadi. Bu asarda Ulug‘bek adabiyot, ilm-fan, dinshunoslik va falsafa sohalarini muqobil ravishda ko‘rish imkonini beradi. Ulug‘bek Risolasida dunyo nazariyasi va tabiiyot to‘g‘risidagi ko‘zgorulari haqida ko‘rsatmalar mavjud bo‘lsa-da, ularning detallari va tafsilotlari to‘g‘ri kelmaydi. Ulug‘bekning ilm-fan va ma‘rifatga berilgan e‘tibor, tabiiyotning qonuniyatini va tartibini o‘rganishga yo‘naltirilgan. Ulug‘bekning astronomiya sohasidagi ilmiy faoliyati uning tabiiy qarashlari va odamlar bilan aloqalarini ta‘kidlaydi. Ulug‘bek, tabiiyotning o‘zining qonuniyatini o‘rganish orqali ilm-fan va ma‘rifatning o‘zini rivojlantirishga intiladi.³

Ulug‘bekning dunyo nazariyasi va tabiiyot haqida tafsilotlar berilgan manbalardan biri "Zij-i Sultani" asari hisoblanadi. Bu kitobda Ulug‘bek, matematika va astronomiya sohalaridagi tasavvurlarini ifoda qiladi va dunyo nazariyasi bo‘yicha ko‘zgorular beradi. Lekin tafsilotlar to‘g‘ri kelmaydi. Barcha bu aytishlar asosida, Ulug‘bekning falsafiy tafakkurlari haqida to‘liq tafsilotlarni topish qiyin. Ulug‘bekning asosiy faoliyati tarixiy ravishda ilm-fan, astronomiya va matematika sohalarini bo‘lib, uning asarlarida falsafiy muzokaralar uchun katta ajralib turuvchi ma‘lumotlar yo‘q. Shuning uchun, Ulug‘bekning falsafiy qarashlari va tafakkurlari haqida to‘liq tafsilotlarni topish uchun tarixiy manbalarga murojaat qilish tavsiya etiladi. Mirzo Ulug‘bekning diniy va falsafiy qarashlarining umumiy natijalari va ularning hozirgi vaqtda muhimlikka ega bo‘lishi mazkur mavzuga oid uzoq muddatli tadqiqotlar va bahsolishlarni talab qiladi. Ulug‘bekning fikrlari asosida ma‘rifat, ilm-fan, din, imoniyat, tabiiyot, odamlar bilan aloqalar va dunyo nazariyasi muhim muammolarni o‘z ichiga oladi.

Ulug‘bekning din va imoniyatga berilgan e‘tibori, insonning hayotida diniy asoslar bo‘yicha ta‘lim olganligi, ibodat va amalda yaxshi xulqni mustahkamlashning muhimligini ko‘rsatadi. Bu asoslar, insonning manaviy va ma‘naviyotiy tarbiyasini ta‘minlashda ahamiyatga ega bo‘ladi. Hozirgi vaqtda ham, imoniyatning, insonning manaviy bo‘shliqlarini to‘ldirish, odamlar bilan adolatsizlik qilmaslik va qo‘ng‘iroq qilishning ahamiyati ko‘zda kechirilmaydigan muhimlikka ega.⁴

³ Ahmedov Bo‘ribo‘y .Amir Temur va Ulug‘bek zamondoshlari xotirasida.T.: "O‘qituvchi" 1996.

⁴ Karimov I.A.Yuksak ma‘naviyat -yengimas kuch.-T.: "Ma‘naviyat", 2008.

Ulug'bekning ilm-fan va ma'rifatga berilgan e'tibori ham hozirgi vaqtda ham muhimdir. Ulug'bekning ilmiy faoliyati, astronomiya va matematika sohasidagi katta yutuqlari uning ilm-fan va ma'rifatga e'tiborini ko'rsatadi. Bugungi kunda ham, ilm-fan va ma'rifatning rivojlanishi insoniyatning ilmiy-texnikaviy, iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni hal qilishda asosiy ahamiyatga ega.

Ulug'bekning dunyo nazariyasi va tabiiyotga berilgan e'tibori ham muhimdir. Uning astronomiya sohasidagi ilmiy faoliyati, tabiyatning qonuniyatini va tartibini o'rganishga yo'naltirilganligini ko'rsatadi. Bugungi kunda tabiyatning ekologiya va tabiiy muhitni saqlashga berilgan e'tibor kuchaymoqda. Ulug'bekning dunyo nazariyasi va tabiyat haqida tafakkurlari, bu muhim masalalarni tahlil qilishda yordam berishi mumkin.

Hozirgi vaqtda Mirzo Ulug'bekning diniy va falsafiy qarashlarining umumiy natijalari, ularning ilmiy, ma'naviy va madaniy muhitda qadr-qimmatga ega bo'lishi, Ulug'bekning asarlarining o'rganishga, tadqiq qilishga va dars olishga qiyinchiliklarni o'z ichiga oladi. Ulug'bekning fikrlari, ilm-fan, ma'rifat, tabiyat va odamlar bilan aloqalar sohasida insoniyatning yuksak maqsadlari va yagona, birlashgan jamiyatning rivojlanishiga yo'l qo'yadi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ahmedov Bo'riboy .Amir Temur va Ulug'bek zamondoshlari xotirasida.T.: "O'qituvchi" 1996.
2. Ahmedov Bo'riboy.O'zbekiston tarixi manbalari. T.: "O'qituvchi".1991.
3. Karimov I.A.Yuksak ma'naviyat -yengimas kuch.-T.: "Ma'naviyat", 2008.
4. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. Toshkent."O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2005.
5. <https://aim.uz/referaty/107-ostalnye-referaty/39386-mirzo-ulug-bekning-ilmiy-tabiiy-va-falsafiy-qarashlari.html>
6. <https://arm.sies.uz/wp-content/uploads/2020/11/11-Falsafa->
7. Samatov K. Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society //Theoretical & Applied Science. – 2016. – №. 2. – C. 175-179.
8. Samatov, Khurshid. "Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society." Theoretical & Applied Science 2 (2016): 175-179.
9. Samatov, K. (2016). Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society. Theoretical & Applied Science, (2), 175-179.
10. Ulmasjonovich K. S. Mystical and philosophical foundations of human interaction. – 2021.

11. Ulmasjonovich, Khurshid Samatov. "Mystical and philosophical foundations of human interaction." (2021).
12. Ulmasjonovich K. S. Mystical and philosophical foundations of human interaction (based on the teachings of makhdumi Azami Kasani) //European Scholar Journal. – 2021. – T. 2. – №. 11. – C. 45-48.
13. Ulmasjonovich, K. S. (2021). Mystical and philosophical foundations of human interaction (based on the teachings of makhdumi Azami Kasani). European Scholar Journal, 2(11), 45-48.

